

XXVI

Seminari sobre la Traducció a Catalunya

Escrius o tradueixes?

dos mil dinou

Quaderns Divulgatius. Núm. 61

Premis de la Crítica de l'AELC 2018

Presentació
Marta Marfany 5

Escriure traduït
Conferència d'*Adrià Pujol*
presentada per *Meritxell Cucurella-Jorba* 9

Entrevista
de *Marina Espasa*
a *Imma Monsó* i *Lluís-Anton Baulenas*. 27

Creació i creativitat:
que el traduir no ens faci perdre l'escriure
Taula rodona moderada per *Marta Marfany*
amb *Alba Dedéu*, *Yannick Garcia*,
Txema Martínez Inglés i *Tina Vallès* 53

u
/
z
/
o
|
^
:
a

Presentació

Marta Marfany

Escriure i traduir. Quines semblances hi ha entre escriure obra pròpia i traduir obra d'altri? Són activitats semblants, paral·leles o diferents? Què passa quan un traductor també és escriptor?

Aquestes són algunes de les qüestions que es van plantejar al XXVI Seminari sobre la Traducció a Catalunya, celebrat el 3 de març de 2018 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. Amb el títol «Escrius o tradueixes?», l'acte va aplegar traductors, escriptors-traductors i, sobretot, estudiants de les quatre facultats de Traducció de Catalunya àvids de conèixer el món real de la traducció més enllà de les aules.

La conferència d'obertura del Seminari, que portava per títol «Escriure traduït», va anar a càrrec d'Adrià Pujol Cruells, antropòleg, escriptor i traductor. Pujol va fer algunes consideracions originals sobre llegir, escriure i traduir: són actes *traductius*,

quan llegim interpretem el món a través de la paraula escrita, i aquest acte és la mare comuna, la matriu, tant de l'activitat d'escriure com de la de traduir. Aquestes reflexions en van enllaçar d'altres, com ara la condició sagrada, màgica, de la lletra escrita, la doble funció del traductor com a mèdium i com a assistent social, o l'empremta que el traductor deixa en el text que tradueix.

En el segon acte del Seminari, l'entrevista, vam poder conèixer l'experiència personal dels escriptors Lluís-Anton Baulenas i Imma Monsó, tots dos amb una trajectòria ben consolidada i reconeguda. Com a autors amb obra traduïda a moltes llengües, van oferir-nos el revers de la història, la visió de l'autor traduït, que van complementar amb les seves vivències com a traductors d'obra d'altri. Es fa difícil de resumir tots els detalls, les anècdotes i els comentaris interessants de l'entrevista, però per sort el lector els trobarà tots ben recollits en aquest volum.

Finalment, la taula rodona, amb el títol de «Creació o creativitat: que el traduir no ens faci perdre l'escriure», va aplegar quatre escriptors-traductors que són en un moment àlgid de la seva carrera: Alba Dedeu, Yannick Garcia, Txema Martínez i Tina Vallès. El debat va ser intens i molt enriquidor, principalment perquè la trajectòria dels ponents, molt diversa, conflueix en la fascinació per la lletra. La participació del públic en el debat, amb intervencions, preguntes i

comentaris diversos, va ser la cirereta del pastís d'un Seminari memorable.

Amb aquest volum, el lector podrà reviure, si hi va ser, aquella jornada; si no hi va poder assistir, ara tindrà l'oportunitat de llegir amb calma les reflexions del XXVI Seminari sobre la Traducció a Catalunya.

Escriure traduït

*Conferència d'Adrià Pujol
presentada per Meritxell Cucurella-Jorba*

Adrià Pujol i Cruells (Begur, 1974). Antropòleg i escriptor, compagina la docència amb la recerca i la museografia. Escriu al *Diari de Girona*, al *Nacional.cat* i a *El País*. Ha publicat assaig, biografia, ficció i memorialisme. Els seus darrers llibres són *Guia sentimental de l'Empordanet* (Pòrtic, 2016), *La carpeta és blava* (Labreu, 2017) i *Els barcelonins* (L'Avenç, 2018). També ha traduït obra de Georges Perec, Claude Lévi-Strauss i Louis Calaferte.

Meritxell Cucurella-Jorba, el dígraf del desitx, és poeta, dramaturga, traductora, dinamitadora. Un ésser difícil d'encasellar.

Introducció

Estic content, perquè gràcies a la redacció d'aquesta conferència he pogut pensar i ordenar tot un seguit de sensacions, de mitges idees que tinc des que em dedico a escriure i, en molta menor mesura, sensacions i mitges idees que m'assalten des que em dedico a traduir.

Bé. *Dedicar-se* és un dir.

Tot plegat és ben esporàdic.

I a sobre sóc autodidacte. Ni filologia, ni traductologia o com es digui, res de res, no en tinc estudis.

Tinc la feina que em paga les factures, i és una feina que ni passa per escriure (en el sentit que no passa per la creació literària), ni passa per traduir literatura, de moment.

També us confesso que no sé què hi faig, aquí. M'han dit que aquest esdeveniment és l'esdeveniment més important entre vosaltres els traductors. I jo de traductor no en sóc, professionalment parlant. Per tant, us dic que m'heu afalagat molt, convidant-me, però també us dic que sou uns temeraris i que molt probablement no us podré explicar res que no sapigieu. No sóc traductor. No treballo a preu fet, no sóc a la nòmina, ni dels reputats, ni dels del mig ni dels de baix de tot. No puc treure a lluir la tirallonga de les meves traduccions, perquè es poden comptar amb els dits de les dues mans. I ja en tinc, d'encàrrecs per a traduccions futures, però treballo a pas de cargol, en general m'agafo les traduccions com si fossin obres de creació pròpia, de moment pesa més la filigrana que no pas el mercat.

O sigui que, per sortir airós de la bassa, per no fer el ridícul, vaja, no em queda més remei que posar-me romàntic, que no vol pas dir irreal. Romàntic en el sentit d'ingenu. Només us puc parlar des de la ingenuïtat. Romàntic, ingenu, fins i tot cursi, se m'afigura la millor actitud per abordar el tema que ens ha

reunit avui aquí. Un tema, no. Una pregunta, ens ha reunit, i fa, la pregunta: *escrius o tradueixes?* És en qualsevol cas un interrogant que no admet una resposta freda i segura, i un interrogant que de propina diria que només admet una resposta personal, i per tant gens teòrica. Per tots aquests motius, doncs, només veig la possibilitat de començar a respondre des de fora i des de dins de la qüestió, al mateix temps. Des de fora perquè no sóc traductor, i des de dins perquè només puc parlar per mi. I des de fora, perquè vull planejar sobre el tema, però des de dins, sense perdre'l de vista. A dreta llei, amb aquest objectiu se m'acut la forma de la digressió, per salpar i per mirar d'arribar a algun port. La digressió romàntica. No he trobat altra manera.

El moment zero

Obro foc, faig digressió, i primer us vull dir quatre coses sobre el fet de **llegir**. Perquè **llegir** és el primer **acte traductiu** que recordo, enllà que tot aprenentatge i tot acte de creixement cultural siguin actes *traductius* en si mateixos. Tothom sap que s'aprèn per imitació i per repetició qualsevol cosa, qualsevol hàbit, i que en el fons tota imitació ja és una traducció. Una translació? La traducció d'un llenguatge que no és el nostre però que tot interpretant-lo l'anostrem, ens el fem propi, el traduïm i el païm.

Doncs bé, l'hàbit de **llegir** jo el vaig agafar d'aquesta manera, per imitació. I quan dic que és el

primer acte *traductiu* que recordo, ho faig, insisteixo, per acotar-me al tema de la conferència, des de l'os encara que no ho sembli, pel rodeig. Si haig d'exposar les relacions que veig entre escriure i traduir, per força m'haig de remuntar, tot i que sumàriament, a la font, a la matriu de les dues activitats, per al meu cas. He començat a respondre la pregunta de si escrius o tradueixes sense parlar ben bé ni d'escriure ni de traduir. O és que és que he començat parlant d'un ancestre comú, comú a la dedicació que suposen tant l'escriptura com la traducció.

És clar que miraré d'enraonar sobre les diferències entre **escriure** i **traduir**, diferències que, ja us ho avanço, espòiler, no em semblen gaire radicals. En primer lloc hi ha el fet **llegir**.

Anem a pams.

Primera digressió: parlem d'emparaular el món

Quan un lloc comú guarda veritat, aquesta veritat s'ha de reconèixer. Per molt que les orelles cansades del tòpic ho hagin sentit manta vegada, orelles que potser són les vostres, aquí no em puc estar de tornar-vos-ho a dir: el titular és que no es pot **escriure** ni **traduir** res amb un mínim de gràcia, i res vol dir res, si anteriorment no s'ha estat i s'és un **lector**. Però abans d'entrar-hi, encara voldria passar de puntetes per un pas previ a l'acte de **lectura**. I és que els primers **contes**, les primeres **històries** que sentim ens

entren per les orelles i ens surten d'entre els llavis, i en tots dos casos la lletra encara no hi juga cap paper essencial.

La **primera literatura**, vet-ho aquí, sempre és **oral**. Tan bon punt maneja quatre paraules, la criatura agafa una fam colossal d'històries. De fet, **emparaular** el món, fabricar les primeres frases ja és un acte literari. Un acte amb el qual es busca un ordre, el sentit, es busca la millor manera de **traduir** (de portar a la parla), la millor manera de **descriure** (a partir de les paraules), ja sigui el pensament, el desig, i la por, i les ganes de viure i d'entendre el món en el qual se'ns acaba de despertar la consciència dels límits, entre nosaltres (l'endins) i l'enllà (l'enfora). Mireu: la meva àvia guardava una llibreta. Hi havia un apunt de quan jo tenia tres anys i mig. Es veu que li vaig dir:

Àvia, que sàpigues que a la tardor les fulles se'n van i que a l'hivern els ninots (de neu) venen.

Ja ho tenim. Ja s'ha entès. Després d'aquestes passes diguem-ne temptatives, la criatura ja es troba en condicions de possibilitat per llegir. I ara sí, llegir, llegir, us deia, és el primer acte *traductiu* que recordo bé. El pas dels **signes** escrits a la consciència d'un **discurs**. El salt, o més ben dit el vaivé continu entre les lletres impreses i el consum i la consumació d'imatges mentals. **Llegir** és això.

Segona digressió: llegir ja és escriure

Com que tinc la sort de la memòria, i com que tinc la sort d'haver tingut fills, he pogut recordar i viure el moment en directe, tot alhora.

Llegir.

La meva filla de cinc anys amb prou feines comença a escriure i llegir paraules. El moment que se'n surt sola, per exemple, el moment que pensa en una casa i, acte seguit, però després d'un esforç titànic, la nena escriu CASA amb lletres de pal i tremoloses, aquest moment és fundacional. Ja no hi ha marxa enrere. Fixeu-vos que en un sol acte tradueix la intenció, després l'escriu o podríem dir que la materialitza, i després la llegeix, per assegurar-se del resultat, per aquest ordre. Pensa, tradueix, escriu, llegeix, s'assegura.

Bé.

L'altra filla, la de deu anys, ara llegeix el *Bestiari* de Pere Quart i *Viatges i flors*, de Mercè Rodoreda. De tard en tard em demana què vol dir una paraula, aquella altra. I no ho entén tot, ni de bon tros, però la lectura llisca, treu a pasturar els ulls per les pàgines i passa l'estona –llargues estones. També llegim plegats la traducció que va fer Salvador Oliva d'*Alicia al país de les meravelles*, un català que de moment li costa una mica, un català que potser no farà servir mai.

No passa res.

Les meves filles. Quan tant l'una com l'altra se'n cansen, de la diguem-ne primera divisió de l'as-

sumpte, aleshores agafen contes il·lustrats i còmics. És a dir que continuen llegint.

La roda roda.

Jo vaig començar igual. Guardo un record molt viu de les primeres lectures. I un record molt viu de pensar que jo volia fer aquells llibres, tant o més bé. Però no vull exagerar: val a dir que no hi ha cap diferència entre voler escriure *L'escarabat d'or* de Poe i voler marcar els gols de falta com els marca en Messi. Quant ets un nen, cap ni una, no n'hi ha, de diferència. El mecanisme imitatiu, *veneratiu*, *traductiu*, és el mateix. T'impresionen i de retruc vols impressionar.

I guardo un record igual de fort quan, amb dotze, tretze anys, vaig escriure la redacció que va guanyar el premi local de contes del meu poble. Recordo perfectament on em vaig posar per escriure-la, recordo com em vaig preparar. Vaig pensar durant dies. Quan ho vaig tenir al cap, ho vaig traduir a la fraseologia pròpia d'un nen. Aquella fraseologia simple i tan sovint exacta, gens afectada, de dir les coses que es volen dir i prou. Haig de reconèixer que el premi va ser una mena d'acreditació.

Finalment, en aquest apartat sobre llegir i subsidiàriament sobre escriure i traduir, haig de fer parada i fonda a la condició que tenim els catalans de bilingües. Actius o passius, poso la mà al foc que aquesta circumstància ens predisposa a la traducció simultània des que som ben petits. No és una exclusivitat nostra,

per descomptat, i ara seria massa llarg entrar-hi (estudis demostren que el 85% de la població del món és bilingüe). Vull dir, en resum, que els catalans de seguida ens acostumem a llegir, a enraonar i en un grau menor a escriure en totes dues llengües, català i castellà. A tot plegat també hi haig de sumar que jo a l'escola vaig fer francès, i que mitja família encara viu a França, del 1939 ençà, els exiliats. No és que sigui un perfecte trilingüe, però català, castellà i francès em són familiars de fa temps. No era estrany que els parents de França ens regalessin còmics francesos pel Pare Noel, vaja, una normalitat de l'atzar. Enllà d'això, si em sentíssi parlar francès us esfereiríeu, perquè el parlo pitjor que un gitano de Perpinyà.

Tercera digressió:

després de llegir, escriure és traduir de nou

Ja ho he dit. En el camp de joc que ens hem situat, després de llegir, escriure és la segona cosa que recordo: tenir una idea i dur-la al paper. Però no parlo només d'històries més o menys elaborades, fins i tot al contrari. Parlo de notes, cartells, dibuixos amb lletres, núvols amb diàlegs de ninots, tant li fa. Parlo de tot allò que fan les criatures i les no tan criatures. Ara.

Continuo, romàntic al màxim. Penso que tot això passa perquè la lletra escrita, produïda, té alguna cosa de sagrada. Un cop donada per bona, vull dir per escrita, la lletra es revesteix d'alguna matèria gairebé

màgica. A ulls i cervell de qui la llegirà. Escolteu aquestes paraules: CASA, AIGUA, ESPARVER, TELÈFON, CUCS, SOGRA. Amaguen moltes coses. Provoquen moltes coses. No exagero. O si més no faig servir la hipèrbole per arribar al pinyol. Escriure és connatural a llegir. I com que llegir és entrar en un temple, escriure és quedar-s'hi. Ni que sigui per tafanejar, incrèduls o sobrats, és irrefutable: llegir i escriure fan part d'una litúrgia que per litúrgica és sagrada.

La paraula «sagrat» fa una mica d'impressió. Refereix una experiència que ens depassa, pre-reflexiva, epifànica i, una vegada més, tan aviat la podem sentir llegint com veient un gol de falta de Messi. I no té res a veure amb la religió, alerta. Religió vol dir relligar i sagrat vol dir segregar.

Podeu riure. Però és una litúrgia. Dit de manera més afinada: si llegir és un fet sagrat, ara compteu què deu ser escriure, és a dir, fabricar el sagrat. Tot i que, per fortuna, és veritat que la majoria de gent llegim (el que sigui, però llegim), i en canvi i per sort la majoria no ens dediquem a escriure.

No em mal interpreteu, ja m'enteneu.

En fi. Tornant una mica al principi. Com que escriure és, d'entrada i també, un acte *traductiu*, del que es tracta és de mirar d'entendre què vols dir quan escrius. I quan escrius, et tradueixes a tu mateix, per matar-ho de pressa. Torno a pensar en un moviment pendular. Escriure i llegir, llegir i escriure, i entremig

l'acte *traductiu*. Fins i tot proposo que tot plegat es pugui resumir en la paraula, en el concepte d'INTERPRETACIÓ. Sí. Interpretar què vols dir, escriure-ho, llegir-t'ho, tornar a interpretar si ho has expressat bé, etcètera. Un moviment pendular en un camp de joc peculiar. Un camp que inclou més cantells. Per exemple el fet de parlar en veu alta. D'aquí que també m'estranyi tant quan sento un bon escriptor que no sap parlar, enraonar, en veu alta. No dic que n'hagi de saber en públic, perquè els nervis el poden arrugar, però n'hi ha prou amb saber enraonar en la intimitat d'un cafè. No ho entenc, si partim de la base que tot està lligat, connectat, com es diu ara, però deixem-ho.

Escric, diguem-ne amb ganes, des que en tinc la capacitat.

Amb el temps, però, l'acte *traductiu* que s'amaga en l'acte d'escriure perd presència, s'automatitza, funciona en un segon pla, tot i que sempre hi és. I a mi m'agrada no perdre'l de vista. Si no t'interpretes bé, és a dir, si no et tradueixes bé, se't veu el llautó de seguida quan escrius. I no parlo de cap gènere literari en concret. Dit d'una altra manera, no cal conrear l'autoficció, memòries i dietaris, per adonar-se d'aquesta particularitat que té el fet d'escriure i d'escriure's. Es poden segregar poemes, contes, novel·les, qualsevol cosa que, si no hi ha l'acte interpretatiu, *traductiu* de per mig, l'acte que hi ha d'haver entre la idea i la lletra que l'encarna, el resultat sol ser, de fet és, nefast.

Aquest aspecte no menor de l'escriptura es veu truncat en multitud de reculls de contes i de novel·les que guanyen premis o que tenen prèdica. Són papers escrits molt més pensant en el lector, en el públic, en les modes o en l'èxit personal, són papers vergonyosos o covards, fins i tot ganduls, molt més pendents del què diran que no pas pensant en el que els autors i autores volien realment dir, exposar, plasmar, fixar, transmetre, traduir, perbocar, agafeu el verb que més us convingui. En canvi, quan ensopegues amb un paper que ha lligat curt aquest aspecte, repeteixo, el de menys és el gènere en el qual s'inscriu, quan el trobes, dic, et treus el barret. Al capdavall, això dels gèneres hauria de passar per malla. Anys 50, el jurat del premi Goncourt va voler premiar *Tristos Tròpics*, de l'antropòleg Claude Lévi-Strauss (resum del llibre), però es va fer enrere, tot apuntant que no era una novel·la novel·la, malgrat l'èxit esclatant entre el públic.

Quarta digressió, interposada: copiar també és traduir

Entre llegir i escriure encara hi ha una altra baula, potser la més difícil d'explicitar. Si hem de ser honestos, i que aixequi la mà qui hi estigui en desacord, escriure és copiar el que hem llegit. Copiar que no vol dir plagiar, malgrat el plagi sigui, o més ben dit hagi estat una de les belles arts durant l'antigor i fins al Renaixement. Qui sap si el *trap* d'avui tan en boga, el

gènere bastard del copiar i enganxar partint d'un repertori previ, no sigui una revifalla interessant, un reconeixement a la còpia com a motor creatiu i a tota aquesta manera de procedir.

Expliquem-nos. No seríem persones si no ens haguessin precedit persones. I doncs, no seríem escriptors o no en serem de debò, si no tenim en compte els que ens han precedit. Fins i tot en el cas de voler superar-los, que en el fons vol dir destruir-los, en alguns casos. Copiar, copiar, copiar. Recordo vivament com em volia assemblar a segons qui, en tots els aspectes de la vida, en l'aspecte d'escriure, és clar també. Ja ho he apuntat. Escrius, en bona part, perquè vols assemblar-te a aquell escriptor que tant t'agrada (per l'estil, per les idees, per l'èxit recollit i tot), o perquè directament li manlleves estratègies, trucs, etc, al principi de manera maldestra, a còpia d'insistir de manera que no es noti.

La crítica literària és molt útil, a l'hora de detectar les traces. Els que entre tots hem decidit que en saben, també han sabut copiar molt bé, o més ben dit, pair molt bé, traduir, vaja, els precedents.

Cinquena digressió:

traduir, acte mediúmic i funció social

Recordeu que sóc antropòleg de professió. L'Antropologia la practico com una ciència bàsicament de la *traductibilitat* de codis, normes, costums, usos, sistemes.

Dit això, la feina del traductor, la vostra feina i amb prou feines la meva, per mi té dos vessants.

Vessant espiritista

En primer lloc la visc i l'observo en d'altres com un acte **mediúmic**, de mèdium. Les paraules. Fins on m'hi he dedicat, a traduir, no he pogut evitar la feixuguesa, que no té perquè ser negativa, però no he pogut evitar de sentir la **feixuguesa de l'intermediari**. Com si fos un missatger que porta un embalum considerable, d'una banda a l'altra. Quan penso en aquests termes, dic, no me'n puc estar, de veure els traductors com a missatgers (en un sentit físic) i com a mèdiums (en un sentit espiritual). Sobretot quan les obres a traduir són monstruoses. Com es devien sentir, el Sagarra de la *Divina comèdia*, el Mallafrè de l'*Ulisses* de Joyce, el Carner del *Pickwick* de Dickens (que fa uns anys Miquel Casacuberta va traduir de nou i va rebaixar), i fins i tot com es devia sentir quan feia el pastitx estrany, el Joan Sales que va traslladar *Els germans Karamàzov*? I més cap aquí, com es devia sentir la Dolors Udina davant de Huxley, Miquel Desclot davant de Petrarca, Alba Dedeu davant de Ginzburg? En totes aquests traduccions hi he vist l'ànima del traductor, què voleu que us digui.

Funció social

En segon lloc, els traductors i les traductores feu una funció social. Pel que em toca com a lector, n'hauria de dir assistencial. Ja sé que el millor, o això diuen, és llegir les obres en la llengua original. Però per exemple el meu domini de l'anglès és prim, el de l'alemany només em serveix per comptar fins a tres, etcètera. I fins i tot en el cas del francès, sovint em passa com amb el menjar oriental. Sovint, tant amb el menjar com amb la lectura vull atipar-me de pressa, sense dificultats, i per tant agraeixo una bona traducció, un plat que m'ho posi fàcil. En el menjar oriental, per norma tot hi és preparat per endrapar i prou, sense haver de fer anar el ganivet. Endrapar i prou, jo com a lector sovint és el que vull. Endrapar i que el menjar, la cocció i la presentació siguin excel·lents. Vull una bona traducció.

En aquest sentit, penso en la feliç expressió de l'escriptor Vicenç Pagès Jordà quan parlava del Foster Wallace traduït per Ferran Ràfols, aquella bella expressió que és **El traductor de capçalera**. Ja fa temps que jo també ho dic, que segueixo traductors com qui segueix escriptors. Em sembla la cosa més normal del món. Feu una funció social: feu créixer la cultura de rebuda, feu el món més gran

i més petit alhora, per com feu de pont. Funció social que s'entén millor si poso exemples. Jo vull que el català gairebé perfecte de la Maria Bohigas em giri de nou un Balzac, un Victor Hugo. Jo vull que Yannick Garcia tradueixi *El cor de les tenebres* de Conrad, perquè me'l vull tornar a llegir. Jo vull que Mita Casacuberta s'atreveixi amb Zola i amb Pèrec, més vegades, i vull que la valentia de Joaquim Sala-Sanahuja ens permeti llegir més llibres de Raymond Roussel en català. I vull que Marina Espasa faci més franzens, que Raül Garrigasait faci més baumans, i que Laura Baena faci més iris-murdochs.

STOP

Ai que ja ens anem acostant a la resposta a la pregunta que obria aquesta conferència. Fixeu-vos-hi: llevat d'un parell o tres, tots els traductors i traductores que he dit escriuen i tradueixen, i de retruc aplaudiré que separen molt bé les feines, quan es dediquen a una o altra cosa. O el que és el mateix: jo no les diferencio.

Digressió final:

traducció fidel o infidel, l'empremta del traductor/a

Em sembla utòpic i fins i tot entranyable quan un bon traductor expressa que ell vol desaparèixer, entre l'autor i el lector, com si allí no hagués passat res. RES?

DE DEBÒ? I no és que propugni una empremta descarada, pròpia d'egos o d'escriptors en el fons frustrats o, per ser menys cruel, porucs i tal. No, em remeto un altre cop a la idea del traductor de capçalera. Jo vull que Tina Vallès deixi petjada a Mortadel·lo i Filemó. Jo vull que Martí Sales macarregi el català quan em serveix un Fante, i m'encanta que Rubén Martín Giráldez jugui a cavall entre la versió i la traducció quan fa d'intermediari entre nosaltres i Jay Friedman. Vull que Pons Alorda soni a Withman i viceversa, i vull que Rosina Ballester i Josefa Contijoch ens portin més Mallarmé, vull que Arnau Pons celanegi quan fa les seves coses i que arnauposegi quan tradueix Celan, i vull que Joan Todó tradueixi Gonzalo Torné o Mark Strand, més. Vull que Joan de Sola exhumi les correspondències de Proust o de Benjamin i que, en aquell gir, en aquella frase, em vinguin ganes d'aixecar-me del sofà per aplaudir.

Confessió: jo us voldria dir els noms de tots i totes, però això és una conferència i l'economia del llenguatge i l'amenitat s'imposen. Comptat i debatut, hi ha una pila d'escriptors i d'escriptores que tradueixen, o a l'inrevés, de traductors i traductores que escriuen, l'ordre en aquest cas no altera res. I vull que tot això passi a la inversa, que la literatura catalana viatgi pel món, és clar.

Però parlàvem de la petjada del traductor. La petjada que, penso, més d'un de vosaltres defuig com si

fos la pesta. A veure: ja he dit que no es tracta d'en cada llibre treure el nas de manera evident. Però no em negareu que cada llibre (estranger en aquest cas), cada cert temps demana una nova traducció, una adaptació a l'evolució mateixa de la llengua d'arribada, que finalment és la llengua que s'ha de conèixer com si l'haguéssim parit.

És aquí, doncs, on les diferències entre escriure i traduir (si voleu, **escriure en diferit**, posseïts i ancorats per la fidelitat a l'original) s'esborren una mica. És aquí, deia al principi, que no veig on podríem posar el tall net entre escriure i traduir.

M'aturo.

Final

Érem en allò de la fidelitat. Bé. Ara em permetreu que per encarar la recta final de la xerrada us parli de mi i de les meves traduccions. Per gust o per encàrrec. Com que no en depèn la subsistència (de moment), quan tradueixo m'agrada situar-me en la zona morta, en el terrabastall informe que separa escriptura (creació literària) de traducció (literària també). No és pas que cregui que totes les traduccions s'hagin d'abordar des d'aquesta terra de ningú, ho repetiré fins a la sacietat. Valga'm déu, no, però és veritat que hi ha llibres, penso, que només es poden traduir des d'aquí. Pereg, Gadda, Joyce, fins i tot les proses més obscures de Borges o, si venim cap aquí, des d'aquesta terra de ningú,

qualsevol dels llibres de Martín Giraldez, la poesia de Joan Todó o de Núria Martínez Vermis, les proses endimoniades de Max Jacob traduïdes per Enric Casasses, el lèxic tècnic de *Tristos Tròpics* traduït per Miquel Martí i Pol.

Us ho dic, perquè més val una infidelitat creativa, ni que sigui en algun moment d'una traducció, que no pas la pífia, la cosa descordada i fins i tot la barra de l'omissió.

Ben mirat, però, de les meves traduccions ja en parlarem un altre dia.

Entrevista de Marina Espasa a Imma Monsó i Lluís-Anton Baulenas

[Adaptació a partir de la gravació de l'entrevista]

Marina Espasa (Barcelona, 1973) és autora de dues novel·les: *La dona que es va perdre* (Empúries, 2012) i *El dia del cérvol* (L'Altra Editorial, 2016). Des de 2016 és la Directora de l'Oficina UNESCO Barcelona Ciutat de la Literatura, de l'Ajuntament de Barcelona. Ha traduït de l'anglès al català, a més de l'assaig *Caminar*, de H. D. Thoreau, novel·les de Tom Wolfe i J. W. Polidori i assajos de Jonathan Franzen, Richard Sennet, Rebecca Solnit i Virginie Despentes. És crítica literària del diari *Ara* i, des de 2012, membre del jurat del Premi Documenta.

Lluís-Anton Baulenas (Barcelona, 1958). Novel·lista, dramaturg i traductor. Guanyador dels principals premis literaris en llengua catalana. Obra traduïda a més de vint idiomes. Tres novel·les dutes al cinema. Col·laborador habitual de la premsa en català.

Imma Monsó, nascuda a Lleida, és autora d'una obra literària guardonada amb diversos premis, com ara el Prudenci Bertrana, el Ramon Llull de Novel·la, el Ciutat de Barcelona o el Premi Nacional de Cultura a la trajectòria. Tota la seva obra ha estat traduïda al castellà, i gran part està traduïda al francès, l'anglès, l'holandès, l'hongarès, el portuguès i l'italià. Des de fa quinze anys col·labora a *La Vanguardia*.

Marina Espasa [ME]. Lluís-Anton Baulenas i Imma Monsó són dos autors conegudíssims. En Lluís-Anton Baulenas també és traductor, entre d'altres coses que ara repassarem. L'Imma va traduir una novel·la, fa temps, de Kundera, del francès. Ha estat traduïda i es tradueix contínuament ella mateixa del català al castellà els articles de La Vanguardia, tot i que és una altra història, però té a veure amb la traducció. Per tant, anirà molt bé per parlar de què vol dir escriure, què vol dir traduir, des del punt de vista més pràctic.

Comencem amb en Lluís-Anton. Em sembla que el primer llibre, si no m'equivoco, és de l'any 1990. Pot ser?

Lluís-Anton Baulenas [LB]. No.

ME. No? Comencem bé!

LB. Vaig començar publicant un llibre sobre llengua catalana l'any 1984 i, després, com a ficció, que és la cosa més coneguda –vaig celebrar els trenta anys ara fa uns mesos– és de l'any 1987.

ME: D'acord. És autor de les novel·les El fil de plata, La felicitat, altres novel·les que han estat adaptades al cinema per Ventura Pons com Amor idiota, La vostra Anita (canviant una mica els títols)... Va rebre el premi Sant Jordi, entre d'altres. Quan parlaves de jurat de premi, era per això?

LB. Sí, jo l'única anècdota que tinc en aquest sentit és que quan vaig guanyar el premi Sant Jordi no ho

vaig fer per unanimitat, però el que sí que va dir el jurat per unanimitat és que no els agradava gens el títol que havia posat i els agradava més el pseudònim que jo havia posat. I per això és l'única vegada que el premi me'l van donar a mi, perquè no els vaig fer cas.

ME. Col·labora habitualment al suplement de llibres del diari Ara i ha traduït, almenys que jo sàpiga, autors de l'anglès com Ray Bradbury, George Orwell, Truman Capote, Conan Doyle, i del francès autors com Marguerite Yourcenar, Auzouz Begag, Hubert Mingarelli, Jean Meslier i Marceline Loridan-Ivens. Per tant, ha traduït noms que fan més impressió i noms que no en fan tant, per tenir dret a la diferència.

Imma Monsó va guanyar el premi Prudenci Bertrana l'any 1998 amb Com unes vacances. El 2001 va publicar Tot un caràcter. Després, cada dos, tres o quatre anys ha anat publicant alguna novel·la. Va guanyar el premi Ramon Llull el 2012 amb La dona veloç. El 2014 va publicar Aniversari. La seva obra està traduïda al francès, l'italià, l'hongarès i el neerlandès. De fet, ets bastant amiga de la teva traductora al francès i manteniu converses sobre la traducció des de la banda de ser traduïda.

Imma Monsó [IM]. Sí, sí.

ME. I havies traduït La ignorància de Kundera. Jo, per començar, us volia fer la típica pregunta. Per què un

bon dia us vau posar a traduir? Va ser per gust, perquè en teníeu ganes o va ser per necessitat econòmica, per un encàrrec...?

LB. En el meu cas van ser les dues coses. Jo vinc del món del teatre i vaig començar traduint teatre perquè m'interessava. Per tant, vaig començar traduint per gust i amb poca possibilitat de rendiment econòmic, tret de quan vaig traduir per al Josep Maria Flotats, que llavors sí que va resultar econòmicament. Ara, amb el temps he anat rebaixant la taxa de títols que havia traduït perquè em venia de gust i he anat augmentant, diguem, d'acceptar les feines perquè, no és que em vinguessin de gust, però les necessitava senzillament. Això implica descobertes fantàstiques. Per tant, no me'n penedeixo i n'estic molt content.

ME. Imma, no ets tan traductora, però, per exemple, quan t'has de traduir els articles...

IM. A veure, jo ja ho vaig dir quan em van convidar, que no soc traductora. Sí que havia traduït molt per gust quan estava treballant l'obra de Julien Gracq, que és un teixit complex i molt interessant. Aleshores em vaig dedicar a traduir-la purament per gust i després ho vaig deixar córrer. Era molt jove. La següent experiència, diguéssim, com a traducció publicada, va ser amb *La ignorància* de Kundera, que va ser una cosa molt estranya. M'havien comentat diferents encàrrecs i no ho volia fer, i aquest va ser quan Kundera es va

barallar... Tot va venir d'una baralla amb el seu editor a Madrid, en castellà. En aquell moment ell tenia molt de ressò i va decidir que volia que la primera versió que volia que sortís de la seva novel·la no fos en castellà, sinó que fos en català. I va decidir, per un llibre meu que havia sortit a Tusquets, que el traduís jo. Vaig acceptar el repte, em vaig posar en contacte amb ell i el vaig traduir. Jo penso que és un autor difícil de traduir, però el que és cert és que en vaig gaudir moltíssim. No tant com escrivint, però tenia una certa comoditat, que és la comoditat de no enfrontar-te al text. Tampoc no difereix gaire, perquè jo sempre m'enfronto a alguna cosa. No m'he enfrontat mai al full en blanc i no sé què és això del «full en blanc». Jo m'enfronto a una cosa que surt d'un caos horrorós i aleshores intento reconstruir-lo, però no he tingut mai el full en blanc. Em passava el mateix, però ja estava endreçat i ordenat. La veritat és que m'ho vaig passar molt bé. És més, l'experiència que tinc d'aquesta traducció –que precisament va ser única i encara potser hi he pensat més– és que em vaig posar tan a dintre de la història que la tinc molt més present que qualsevol de les meves novel·les. Per què? Perquè les meves novel·les no les llegeixo mai, per una qüestió emocional, tret de quan em tradueixen a d'altres llengües, com és el cas del francès, que sí que puc llegir bé. Ho faig com un esforç perquè conec la traductora i acostumo a intentar ajudar-la i també ho faig amb els traductors que m'ho demanen, però els

meus títols originals no me'ls llegeixo. Quan he de parlar d'una novel·la del passat em resulta sempre molt estrany. Sort n'hi ha que qualsevol petita cosa fa... Perquè són coses molt teves. No deixa de ser una intimitat que s'ha plasmat allà i, per tant, sempre acaba sortint i no hi ha problema per recordar-te de coses que has dit. En canvi, la novel·la de Kundera la tinc molt més present. També em passa amb el traductor que em tradueix. Es fixa en coses que el mateix autor, que d'alguna manera també hi ha una gran part d'inconscient quan escrius, no ha vist.

De les autotraduccions, si vols, n'anem parlant.

ME. Sí, sí. Què diríeu des del punt de vista de la llengua i de l'estil. Heu après coses traduïnt? Més enllà del «copiar», el fet de traduir fa que t'hi fixis moltíssim.

LB. Sí, sí. I tant. Sobre això de copiar, quan s'ha plantejat m'ha semblat una mica pretensions. Penso que hem de ser encara més humils. Penso que, simplement –almenys jo quan escric i quan tradueixo ho faig igual–, tinc molt present que tot està inventat. Jo ho diria així. Tot està inventat. Tot està escrit. «No hi ha res de nou sota la capa del sol». Per tant, l'únic que pots fer és intentar deixar la teva petja com a autor i com a traductor, però humilment. I amb aquesta mateixa humilitat, quan tradueixes n'aprens. I tant que n'aprens. No només se n'aprèn, sinó que jo em trobo que estic escrivint una novel·la i, sense adonar-me'n, la traducció

que en aquell moment estic fent d'alguna manera m'afecta. Estic aprenent en el mateix moment que estic escrivint i, si l'autor que estic traduïnt m'agrada i m'hi trobo bé –cosa que, dissortadament, no sempre és així–, encara més. Això que recordes més la traducció que no pas la novel·la, a mi també em passa. Tu esbudelles, esquarteres, obres en canal. Comences a treure vísceres, cor, pulmons. Tot això no ho fas, quan escrius. Llavors, s'aprèn a veure el cor, els pulmons i el que calgui. Una altra cosa és que tu, després, ho sàpigues traduir o no, però se n'aprèn sens dubte. Vaja, i si algú no diu això, estic disposat a discutir-m'hi.

IM. Perquè, a més a més, aquest esbudellament que fa el traductor de la teva obra tu el faries posteriorment. Quan has acabat, fas aquelles mirades, aquelles rellegides de la teva obra, però sempre hi ha un cansament enorme d'un mateix, en això. Cansa, cansa i cada dia un es cansa més d'ell mateix.

LB: Això no es pot dir! No sé si és políticament correcte per a un autor, però ja t'entenc.

ME. I heu desaprès alguna cosa? Per exemple, quan heu hagut de traduir un text que no estava gaire ben escrit.

LB: «Desaprès» vol dir que hem anat endarrere?

ME. Sí.

LB. Home, jo suposo que sí, perquè quan un text que tradueixes realment és molt dolent també

t'afecta. Com que ja t'ho esperes, mires que et contamini poc. Aquesta és la diferència bàsica entre traduir textos que a tu t'agrada traduir i traduir-ne que et venen donats.

ME. Tots et venen donats, però alguns no estan bé.

LB. Vull dir, que et venen donats i que a més a més no estiguin bé... M'agradaria que no fos així, però suposo que també t'afecta.

ME. Anirem a un punt molt crític, que és aquell de la temptació del traductor. El moment de: «Trec aquesta frase o no?» Aquí hi ha moltes opcions i molts camins. Té solució, no en té, que s'espavili –al final és ell, qui l'ha fet i la faig igual de malament... O no, o hi ha la cosa de dir: «ho he traduït jo...».

LB. Aquí hi ha una coseta. Es parla de traductors, d'autors i no es parla en cap moment de l'editor. L'editor és el que paga i el que marca d'alguna manera la línia. Aleshores, t'has de barallar amb ell i dir: «escolta, aquesta novel·la és molt dolenta. L'arreglo o no l'arreglo?» I et diu: «Tu mateix.» «Tu mateix», no, *tu* mateix! Si no ens ho fem entre tots dos, aquí què passa?

ME. Però la signes tu, la traducció.

LB. Ja ho sé, però jo puc dir he fet això i em puc justificar. L'editor és important i, a més a més, en molts

casos –no diem en casos purament superficials com si fas servir l’ortografia nova o la vella...– penso que l’editor s’hauria d’implicar molt més en la feina. No s’hi implica quan tu fas d’autor i encara menys de traductor...

IM. Això és una cosa que s’hauria de demanar: més implicació dels editors. És veritat que notes que s’impliquen poc en coses. Últimament, jo veig molta gent que és menys coneguda o el que sigui i s’ha d’organitzar els bolos, les seves coses, els convidats... Es desimpliquen. No vull canviar ara de tema.

ME. Estem canviant de tema, sí! Lligat amb això darrer, allò que realment té un valor afegit és que un editor li encarregui la traducció a un escriptor o no? És a dir, té un valor afegit veure un llibre traduït per XXX o no?

IM. El comprador que no hi dona gaires voltes, si veu un nom reconegut, segurament. Tot i això, com a compradora d’un llibre o receptora, no necessàriament. És com quan llegeixes una crítica, que depèn de qui la fa és dolenta però t’interessa el llibre molt. Aleshores, potser la persona que el tradueix no considero que tingui especial afinitat. Jo penso que ens ha d’interessar un bon traductor i no necessàriament algú que tingui un nom. Jo, quan he traduït, també m’he sentit com una intrusa i ho he deixat córrer.

ME. Des del punt de vista del text, hi aporta una por especial?

LB. Jo penso que, sens dubte, com dèiem abans, hi ha la petjada. Com a lector no arribo als límits de comprar –no sé si ho he entès bé– o no comprar o anar a buscar un traductor abans que un autor, per exemple, que és el que s’ha dit abans. No arribo fins a aquests límits, però sí que és evident que quan tu tradueixes un autor repetides vegades l’arribes a conèixer molt bé. Per tant, tindria una certa lògica que en un país ideal, que tingués en compte la traducció, que la pagués bé i considerés que és una cosa interessant, que t’anessin triant per ser el traductor de X i perquè tens aquest plus. Simplement es considera que tu captes millor el que és l’univers d’aquell autor. Repeteixo que això seria en un país ideal, independent, i per tant no en tinc gaires esperances. La prova n’és que les editorials fan encàrrecs de traducció molt relacionats amb la qüestió econòmica. Encara avui dia ens trobem novel·les gruixudes i la signen tres traductors. Què ha passat aquí? Potser s’havia de fer en dos mesos i, per tant, tu, tu i tu. Tu el principi, tu la del mig i tu el final. Fantàstic. Doncs això és el que tenim. A partir d’aquí, podem anar parlant.

ME. Bé, no sempre, però encara passa... Passem a qüestions més de cuina, quan esteu traduïnt. Com ho feu? Per exemple, demaneu ajuda a d’altres col·legues de la professió, a nadius de la llengua? Com creieu que ha

influint Google, el fantàstic món de Google Imatges, en el món de la traducció? Perquè la queixa dins del sector dels traductors professionals és que hi ha una certa intrusió perquè avui dia és més fàcil entendre segons què. Abans era impossible, tenies una competència brutal en l'idioma.

LB. Sí, no s'han de menysprear els ajuts tècnics. Ara bé, jo el que faig sempre sistemàticament en el moment que m'encarreguen la traducció és comprar una altra traducció del mateix llibre. Si he de traduir de l'anglès, el compro del francès, per exemple. Si he de traduir del francès, el compro de l'anglès i, si no hi és, d'una altra llengua que pugui més o menys entendre. Normalment, intento no comprar-lo mai en espanyol per no contaminar-lo, però sí que m'agrada veure què han fet. Davant del dubte, abans d'entrar als fòrums de Google, davant d'algú que ja se l'ha jugada i ha publicat, a veure. També és una mica més mecànic perquè has de jugar amb les mans, obrir, mirar, buscar, però t'hi acostumes i a mi m'agrada. Ho faig sempre i n'estic bastant content. Això sense comptar que hi ha autors que els agrada que els ho preguntis directament, cosa que està molt bé. El correu electrònic ha facilitat el contacte entre autors i traductors d'una manera fantàstica. Això és la primera font. Hi ha autors que no són gaire receptius a aquesta qüestió, senzillament i molt respectuosament, perquè consideren que la traducció és una baula més, una anella més, de la cadena de

producció del llibre i que, per tant, ja s'ho farà. Tot és respectable. Ara, el contacte amb l'autor, és fantàstic. És una responsabilitat per al traductor perquè té al damunt un ull que no s'esperava, molt més concret, i a més a més una valoració personal, però quan pots tenir aquesta relació personal està molt bé. Si no és personal i és purament professional, encara millor.

ME. *Imma, en el teu cas, vas parlar amb Kundera?*

IM. Vam tenir contactes molt puntuals perquè jo li vaig preguntar alguna cosa, però soc molt d'intentar no molestar. Ell també em sembla que és de no molestar. No ens vam molestar gaire mútuament. Sí que he tingut contactes amb els meus traductors, molt interessants i que han arribat a ser una amistat. Per exemple, amb la traductora hongaresa, tot i que en aquest idioma malauradament no puc llegir res. També n'he tingut amb la traductora francesa, que precisament ara coincideix que totes dues estan fent la mateixa traducció. És curiós perquè cadascuna fa un tipus de preguntes molt diferents, suposo que té a veure amb què són dues llengües molt diferents. Tenen preocupacions diferents i és una cosa curiosa.

ME. *Quina mena de coses et pregunten? Et fan perdre-te d'algunes frases o no?*

IM. Sí, de vegades. Per exemple, aquests lapsus que tu amb la passió del moment que estàs escrivint

no te n'has adonat ni ho ha fet ningú. Ni l'editor ni el pobre corrector. Jo ja començo a pensar si de vegades pot arribar a sortir un llibre publicat sense que ningú l'hagi llegit abans... Es noten molt les presses. És una brutalitat, el que està passant, és carregar-s'ho tot. Aleshores, sí que veuen coses que jo no he vist. Ahir mateix, curiosament. El meu pare, que va morir quan jo tenia set anys, m'havia regalat un còmic que m'havia impressionat molt perquè jo no sabia què eren les mareas i no entenia què estava passant allà. Aquell còmic va desaparèixer i jo, convençuda que era el Tintín, sempre vaig buscar tots els Tintins... No el vaig trobar mai. Era Gil Jourdan, no sé si algú l'ha llegit, perquè va ser dels pocs autors de còmics francesos que van ser traduïts al català als anys seixanta.

Intervenció del públic. Gil Pupil·la.

IM. Sí.

Intervenció del públic.. El pas dels ofegats, es diu.

IM. Exacte! Si t'hagués tingut a tu no hagués hagut de buscar tant. Gil Pupil·la és el personatge i Gil Jourdan és l'autor francès?

Intervenció del públic.. No, Gil Jourdan és el protagonista francès!

IM. I l'autor?

Intervenció del públic.. Em sembla que es diu Tiliieux.

IM. Sí, sí! Exactament. Doncs *El pas dels ofegats* me'l vaig trobar i em va fer moltíssima il·lusió. Els dibuixos són una mica tintinescos... El vaig recuperar per posar les primeres vinyetes que encara jo recordava una mica. Comença parlant d'un poble de Normandia. Quan el llegeix la meva traductora, que precisament és normanda d'orígens, diu que els bretons es prendran molt malament que ens apropiem un poble, perquè és un poble de Bretanya. Pensava que era un dels meus lapsus. Miro el còmic i, efectivament, el traductor havia traduït «Normandia». Google Maps no existia en aquell temps.

ME. *El traductor al català del còmic?*

IM. Sí, amb la qual cosa s'hauria de corregir el traductor...

ME. *Potser era l'Albert Jané. Li perdonem, però ja l'hi preguntaré.*

LB. Jo puc explicar la meva experiència amb això i és que precisament, com que el procés editorial ara és tan defectuós, em trobo que les traduccions que em fan es converteixen en segones lectures i, per tant, hi troben errors d'aquesta mena. Són els errors que a nosaltres se'ns escapen i que era la feina clàssica del corrector d'estil, que ja no existeix. Jo tinc una novel·la que es diu *La felicitat* on hi col·locava una cantonada que no existeix. Estava convençudíssim que existia.

Va passar l'editor, el corrector, dues correccions i, al final, la traductora francesa va dir: «Aquesta cantonada no existeix.»

IM. Els francesos són molt precisos.

LB. És una cantonada de l'Eixample i va dir: «O és aquesta o és aquesta, però aquella no és.» Com que tenim aquest contacte, li vaig agrair molt i li vaig dir que ho corregís. Va dir que quedaria en evidència l'edició catalana, però li vaig dir que m'era igual, que així seria tot molt més divertit. N'hi ha trenta edicions. Jo, en aquest sentit, tinc molt poc respecte per mi mateix. Segurament té a veure amb el teatre, on estàs molt acostumat que t'agafin les coses i te les estripin. L'ego queda bastant superat, en aquest sentit. Com a traductor també m'ho he trobat.

ME. Exacte, i què has fet?

LB. Jo ho he comentat totes les vegades, que són tres, i m'han dit que no toqués res. I això m'ho ha dit l'editor català. He comentat que hi havia una cosa i m'han dit: «T'han dit alguna cosa els francesos?» Els dic que no i em diuen: «Doncs deixa-ho, deixa-ho!».

IM. Però t'has posat en contacte amb l'autor?

LB. Són casos en què no he arribat a posar-me en contacte amb l'autor perquè jo, repeteixo, penso que l'editor ha de tenir una responsabilitat. Jo pregunto si ho comentem amb l'autor i em diuen que ho deixi. Doncs ho deixem.

IM. La traductora francesa em comentava que té una percepció que és una feina considerada i prestigiada.

LB. Esclar. A part que de vegades una cosa és un error com la cantonada de l'Eixample o un nom geogràfic, és a dir, que és fàcil de fer, però hi ha vegades que és molt complicat. Jo, per exemple, amb el que estic fent ara –que és un horror– he de lluitar perquè l'autora, que és coneguda, col·loca una història l'any 2000 de quatre amigues que no paren d'enviar-se missatges pel mòbil. El 2000! No ho pots corregir, això, perquè tota la novel·la n'és plena. El 2000 el mòbil era així de gros i no podies estar enviant-te missatges com fa l'autora, que mentalment està situada el 2018 i tracta l'acció com si estiguessis enviant WhatsApps. Et preguntes com pot ser que aquesta dona no hagi vist això. És una dona jove, a més a més. Segurament ella, el 2000, potser tenia 15 anys i és evident que no ho ha contrastat a l'hora de fer la novel·la. Després, resulta que és important. A veure què fas. Preguntes i et diuen que és el seu problema.

ME. Home, en aquest cas, si és tan gros... Vosaltres sou escriptors. Si no fóssiu escriptors, i tota la vida haguéssiu estat traductors, us plantejaríeu exactament el mateix problema o pensaries que et paguen perquè tradueixis? Perquè traslladis d'un idioma a l'altre al

màxim de fidel possible i que soni bé. Per tant, en principi no és la teva responsabilitat.

LB. Jo no sé com t'enfrontes a això si no ets escriptor. A mi em fa mal de cor, per això estic patint tant. Tinc moltes ganes d'acabar-ho i que en facin el que vulguin.

ME. Des d'aquest punt de vista, com a escriptors, una traducció és una cosa que escriviu vosaltres de la primera paraula a l'última. Tot el 1984 d'Orwell, d'Edicions 62, està escrita per Lluís-Anton Baulenas. Fins a quin punt és fàcil o difícil que l'estil no sigui el de Lluís-Anton Baulenas i sigui d'Orwell? És impossible? Com treballau això? O quan et llegeixes en francès, fins a quin punt és Imma Monsó o no ho és?

IM. En el cas de la traductora francesa sí que ho puc contrastar i sí que m'hi reconec, però no en tinc ni idea en hongarès o holandès. Jo considero que, un cop el llibre és a fora, no tinc res a dir-ne. És del lector. El traductor pot fer amb ell el que vulgui, el pot millorar i, si és el teu estil, ja és fantàstic per tu. Per tant, mai no seré d'aquests autors que es queixen, com el famós exemple del Marías i el reflex. Tots agafem material i després el reconstruïm. Ho fas com a escriptor i també ho fa el traductor. Amb les altres llengües, no ho puc saber. En el cas del que jo em tradueixo, ho faig amb llibertat absoluta i m'autoversiono quan em dona la gana. En el cas del diari, és espectacular, perquè hi ha

gent que mira si en català he posat un adjectiu i en castellà dos i m'ho diu. Em sento fins i tot com si fos una qüestió política, en els temps delicats que vivim. M'autoversiono i m'encanta. Autotraduir-se és molt divertit. Tu, Lluís-Anton, ho has fet?

LB. No, perquè tinc la por de versionar-me.

IM. Però per què?

LB. Hi ha una altra raó, també. Per respecte al vehicle que és la llengua i per respecte a la literatura, penso que ho ha de fer qui en sàpiga més. Jo, de castellà, no en sé. Tots els catalans ens pensem que sabem castellà i això és fantàstic. Pots fer determinats escrits, però en la qüestió literària jo no m'hi veig amb cor. Prefereixo que m'ho tradueixi algú castellà.

ME. Però ella parla d'articles de premsa. És diferent.

LB. esclar, és diferent.

IM. És diferent perquè els que hem estat escolaritzats en castellà... M'he arribat a sentir molt còmoda en castellà. Si ara hagués d'escriure en castellà ho faria sense cap problema i em sento bastant còmoda en francès. En aquest sentit, vaig tenir una educació bilingüe i una infància a Mequinensa amb gent que penso que marca molt, sobretot els primers anys. Tinc girs i coses molt presents. També en català, òbviament, que és la meva llengua materna. Com deia abans l'Adrià, he trobat a faltar més coses en català que no pas en castellà.

ME. Lèxic.

IM. Sí, lèxic i facilitats.

ME. Abans dèiem, Lluís-Anton, que has traduït autors de renom o llibres molt mítics, com 1984. Has dit que et compres altres traduccions, però et miraves també altres traduccions anteriors al català?

LB. No, miro de contaminar-me poc. No ho faig.

ME. Ni quan has acabat?

LB. No, no. Potser ho hauria de fer.

IM. No t'agrada? A mi m'encanta contaminar-me!

LB. A mi també! Però es tracta de contaminar-me com a escriptor, per dir-ho així. Com a traductor em situo al mode treballador i penso que haig de fer la feina al màxim de professional possible. Per això desconecto les contaminacions de tipus creatiu en allò estrictament professional.

ME. Com us sentiu, més ben o mal tractats, com a escriptors o com a traductors? Hi ha un estadi inferior a l'altre des del punt de vista més públic, d'atendre mitjans, de respecte, etcètera?

LB. Aquesta pregunta està molt bé perquè ens toca situar-nos en un món ideal.

ME. O no!

LB. Jo penso que és un món ideal perquè diria que com a traductor no només jo, sinó ningú, està considerat de cap manera. Penso que es tracta d'anar guanyant espai. Hi ha espais, com el teatre, on el traductor directament està a la mateixa categoria que el telonista o l'escenògraf. És gent que fa una feina. En literatura, en ficció o no ficció, es van guanyant batalles a poc a poquet. Jo no espero mai res com a traductor. Per tant, tot el que ve em sembla molt bé. Hi ha molt a guanyar, en molts aspectes, estrictament administratius: els contractes, els drets d'autor... Jo com a traductor no espero res, mentre que com a autor depèn del moment espero més o menys. Com a traductor, la veritat és que encara hi ha molt a guanyar, entre d'altres coses, la indiferència.

ME. Imma, encara que no siguis tu. Com veus que es tracten els autors i els traductors?

IM. Depèn dels llocs. Per exemple, en la traductora francesa noto que aquest respecte hi és. Jo soc dels autors que estem disposats a cedir el que sigui al traductor perquè, insisteixo, és la seva versió en gran mesura.

LB. Puc afegir una cosa? Com que visc els dos vessants, com a autor i traductor, he de dir que com a traductor pateixo moltes més humiliacions que com a autor. No soc especialment masoquista, però la veritat és que t'humilien bastant. Per dir un exemple

que no passa mai. Jo ara tinc pendent de cobrar una traducció des de fa un any i mig. No diré el nom, ja el diré d'aquí un temps quan el denunciï. M'encarreguen una traducció, la traducció espanyola surt abans i no funciona gens. A l'editor català li agafa una mena d'engorgiment i pensa ara no ho publico, jo. I com que no ho publica, li sap molt de greu pagar una cosa que ja s'ha fet, encara que hi hagi un contracte i tot això. És bastant humiliant.

IM. És intolerant.

LB. Com a creador, traductor, has de fer tota una sèrie de coses que no hauries de fer. Ho deia en el sentit que això, com a autor, és més difícil que passi. Pots barallar-te pels drets d'autor, per l'avançament, però que t'enganxin d'aquesta manera tan espectacular només em passa quan tradueixo de tant en tant.

IM. Segons com t'ho mires, perquè com a autor de vegades has fet una cosa que has de lluitar molt per cobrar d'alguna manera. Hi ha promeses que després no es compleixen.

LB. Evidentment, però això és a posteriori, per dir-ho d'alguna manera.

IM. Sí, és una qüestió més professional...

LB. El que no fan és no pagar-te, marejar-te, et-cètera. Una altra cosa és que no compleixin amb el que tu has pactat de promoció o el que sigui, que t'ho has de guanyar, perquè per més que diguin, com que no consta en el contracte... A un traductor, directament,

no et paguen. «Per què no em pagues?» «Perquè no em va bé.» «Per què no et va bé si estàs publicant sis llibres al mes?» «Esperem que surti el llibre.» «Quan sortirà?» «No ho sé.» «Doncs paga'm.» Això com a traductor em passa, però no com a autor.

ME. Sí que passa. Els traductors necessiteu encara lluitar més pels vostres drets.

Quan parlàvem abans de l'Orwell o grans autors que hagi traduït, tens algun record especial d'alguna frase que vas girar i vas trobar que quedava millor?

LB. Jo soc molt prudent perquè girar vol dir canviar, però, per exemple, en el cas de George Orwell i 1984 hi ha una part on l'autor s'inventa una llengua nova. Un dels punts forts de la proposta novel·lística d'Orwell és canviar el món a través de canviar les paraules. Canviant les paraules pots aconseguir canviar el món. Això va ser un repte espectacular. Jo soc filòleg de formació, m'agrada molt la llengua i vaig gaudir inventant-me paraules sabent que no tindria responsabilitat posterior. Si t'inventes una paraula per dir «ulleres» que no és la paraula «ulleres», com que està dins d'un llibre de ciència-ficció, ho pots fer. En aquest sentit, va ser un repte molt gran i ho vaig gaudir moltíssim.

ME. És un exemple de traducció on la creació té una part de molt de pes.

LB. Hi ha dos llibres que m'agraden moltíssim on els personatges són traductors i tenen una importància radical. Un és *Història del setge de Lisboa*, de Saramago, on tota la trama ve precisament perquè el traductor, com a mostra màxima de rebel·lia, decideix posar un «no» en una frase afirmativa. La frase és: «Els portuguesos aquell dia van guanyar la batalla de tal» i ell hi posa un «no». Va posar que els portuguesos no van guanyar la batalla per veure què passava. I com que no passa res, es deprimeix molt. L'altre llibre és fantàstic, d'Italo Calvino, que es diu *Si una nit d'hivern un viatger*, on el dolent és un traductor. És un dolent que es dedica a anar contra els autors, contra la lectura perquè, en el fons, li interessa reivindicar-se com a traductor. Són traductors que, d'alguna manera, com tu deies, hi intervenen i fan girs molt exagerats. A partir d'aquí pots anar baixant el gir i la intervenció, però hauríem d'aclarir què vol dir «girar», perquè si vol dir anar en contra de l'autor és complicat.

ME. *En el teu cas, Imma, des del vessant de ser traduïda, alguna vegada, per exemple, amb la traductora francesa, has vist que la proposta que et feia era millor o al revés?*

IM: De vegades és millor i d'altres no. Això ho comentem perquè és una llengua que conec. Sobretot, les qüestions de parla, els diàlegs, les frases fetes...

ME. *Ara obrim el torn de preguntes.*

Intervenció del públic. Sobre els problemes de cobrament, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana pot trucar a l'editorial o enviar-hi una carta formal. De vegades, amb una cosa com aquesta ja paguen.

LB. Moltíssimes gràcies, ho tindrè en compte. Per ara la meva estratègia passa per no emprenyar-me amb algú que em dona feina, però com que ja s'està acabant el marge, us donaré molta feina d'aquí molt poc.

Intervenció del públic.. Per això estem.

Intervenció del públic. Jo volia comentar cosetes puntuals. Primer, Baulenas, agrair-te de tot cor que parlis amb aquesta sinceritat professional. De vegades quan pugem en una tarima teoritzem molt i aquí hi ha un auditori amb molts traductors i estudiants de traducció i és molt bonic donar la visió real que has donat tu. Després, quant a corregir l'autor, jo m'hi he trobat. Acostumo a fer-ho de manera consensuada i l'experiència sempre és positiva. Recordo un cas de fa poc que era delicat. L'home feia una cita que era de Virgili i ho citava al revés. No és còmode dir-li a un senyor que té un prestigi que ha citat Virgili al revés, però vaig tirar pel dret i ho vaig dir. L'home va estar encantadíssim i a l'original està canviat. Tenim molt bona relació i no ens vam barallar per això. Després, això que l'Imma ha comentat sobre l'autotraducció, sobre la diferència entre escriure i traduir, en el sentit que quan tradueixes disseccions el text. Quan t'autotradueixes, a mi

m'ha passat molt recentment, perquè no ho havia fet mai i després d'una pila d'obres traduïdes i de creació, m'autotradueixo, hi he descobert coses del meu estil que ni m'imaginava. Coses de la categoria de fins a quin punt abuso de les oracions coordinades quan escric per a grans. Descobrir que el meu estil és molt més elegant quan escric per a nens que quan escric per a grans. I això ho he descobert traduint. És exactament el que deies tu, Imma, que dissecciones i veus com estan fetes les coses per dins.

IM. Em sorprèn això que dius. És curiós que en un país on tenim contacte amb una altra llengua la gent no s'autotradueixi més, cap a aquesta altra llengua o una que conegui a fons, com si en coneix tres. Perquè és una de les experiències més increïbles que hi ha, autotraduir-se o traduir. Realment, t'adones de moltíssimes coses, com acabes de dir. Jo, moltes vegades, quan tinc problemes amb un article, el tradueixo i de seguida veig què hi passa. És fantàstic, l'art de traduir. T'apropes a una cosa que de lluny...

ME. Aporta claredat, oi?

IM. Aporta molta claredat.

Creació i creativitat: que el traduir no ens faci perdre l'escriure

*Taula rodona moderada per Marta Marfany
amb Alba Dedeu, Yannick Garcia,
Txema Martínez Inglés i Tina Vallès*

Marta Marfany (Barcelona, 1973) ha traduït narrativa d'escriptors francesos clàssics i contemporanis, i també còmic i novel·la gràfica. És professora a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra.

Traducció i escriptura: la meva experiència

Alba Dedeu

Alba Dedeu (Granollers, 1984). Escriptora i traductora. Ha publicat dos llibres de contes: *Gats al parc* (2011), amb el qual va obtenir el Premi Mercè Rodoreda 2010 i el Premi Crítica Serra d'Or 2011, i *L'estiu no s'acaba mai* (2012). Ha traduït, entre d'altres, obres de Jane Austen, Gabriele D'Annunzio, Carson McCullers i Sibilla Aleramo.

Si he de començar pel principi de tot, he de parlar de quan vaig començar a escriure, que per a mi va ser el que va venir primer. Vaig començar quan era força petita, als vuit o nou anys. Escrivia contes curts i me'ls il·lustrava jo mateixa. Al principi eren només per a la família; després, els meus pares i algun mestre em van animar a presentar alguna cosa a concursos locals. El reconeixement de guanyar algun d'aquests premis i l'encoratjament familiar em van esperonar a escriure, és cert, però en aquella època hauria continuat escrivint de totes maneres. Escrivia per expressar tota mena de coses (sempre portava un diari i hi havia dies que

hi dedicava un parell d'hores), per aclarir els meus pensaments o per desenvolupar històries que em venien al cap. Al final, a mesura que creixia i tenia menys temps i més responsabilitats, l'escriptura va tendir a concentrar-se espontàniament en aquest darrer àmbit, el d'explicar històries; potser perquè és el que em donava més satisfacció i feia que, els dies bons, m'oblidés de tot el que no anava a l'hora i dels problemes del món.

De totes maneres, quan era jove no vaig contemplar mai la possibilitat de guanyar-me la vida escrivint, ni de dedicar-m'hi de cap manera que no fos inevitablement secundària. Tenia la sensació que havia de ser impossible guanyar-se la vida fent una cosa tan divertida. Fins i tot em semblava incert que mai em publicessin res. La veritat és que no hi pensava gaire. Durant els anys d'estudi a l'institut no crec que em passés pel cap que podia preparar-me per ser escriptora. El que vaig fer va ser trencar-me les banyes pensant en alguna professió que m'agradés prou per dedicar-m'hi a llarg termini i que em deixés temps per escriure.

Un cop ja havia pres la decisió d'estudiar medicina, no sé si se'm va acudir allò típic que m'estava equivocant perquè, en el fons, jo era «de lletres». A hores d'ara no sé si em vaig equivocar, i penso que val més no donar gaires voltes a les coses que ja no es poden canviar. En aquella època, les llengües ja m'agradaven molt, però, com amb l'escriptura, les considerava una afició que calia mantenir en un segon pla.

Durant els anys d'institut llegia molt en anglès, i l'estudiava pel meu compte, perquè la llengua i la literatura anglesa m'entusiasmaven. Després, quan vaig estar d'Erasmus a Florència, també vaig estudiar força intensament l'italià, perquè els exàmens a la universitat eren orals i m'hi jugava la nota. Al cap de poc, de totes maneres, ja no pensava en això, sinó que em vaig enamorar de l'italià com m'havia passat amb l'anglès. I em sembla que això és una cosa que m'ha ajudat molt com a traductora: les ganes de continuar aprenent coses de les llengües amb què treballa pel simple plaer d'aprofundir-hi, de conèixer-les més, descobrint-ne vocabulari, frases fetes, variants dialectals, accents, etc.

Quan vaig acabar la carrera (molt abans, de fet) ja tenia clar que no tenia fusta de metge, tot i que durant un any i mig vaig treballar en una clínica perquè no veia clar quin rumb prendre, i necessitava diners. A partir del dia que vaig deixar la feina, el juny de 2010, i fins al setembre del mateix any em vaig estar tancada a casa preparant exàmens (la meva idea era dedicar-me a la traducció jurada) i també, ja que havia vist que tenia temps per escriure un recull de contes i presentar-lo al Premi Mercè Rodoreda, dedicant una part del meu temps a escriure.

Després de guanyar el Premi Rodoreda aquell any (i després d'assimilar una cosa tan extraordinària), disposava d'uns estalvis que em donaven una mica de

marge, i una idea una mica més clara (tot i que encara no gaire) de com funcionava el món editorial. Per això em vaig decidir a fer propostes de traducció a editorials, a provar sort. Les meves primeres traduccions em van sortir així, proposant llibres que a mi m'agradaven a editorials que em semblava que hi podien estar interessades: va ser el cas de l'*Emma*, de Jane Austen, per exemple, i de les *Cartes des de la presó* d'Antonio Gramsci.

Des de llavors, he tingut períodes més intensos i d'altres menys, però sempre he continuat traduint. Des del 2011 he escrit poc, també s'ha de dir, perquè no he trobat encara un sistema efectiu de compaginar dues activitats que són molt semblants en molts sentits. Al final d'un dia de traducció intensa, amb el cap ple de frases i de problemes de traducció –aquella expressió anglesa que se'm continua resistint; un adjectiu amb un matís molt específic en l'original que encara no he resolt–, després de seure durant hores i hores davant la pantalla, de vegades amb una contractura cervical incipient, l'última cosa que em ve de gust és continuar asseguda davant la pantalla per escriure. D'altra banda, a mi se'm fa molt difícil espolsar-me l'estil de la traducció i el món del llibre que estic traduint per entrar en el meu propi món, així, en qüestió de poques hores. El que he intentat fer, amb més o menys èxit, és aprofitar les setmanes lliures, si n'hi ha, entre una traducció i la següent per dedicar-me únicament a escriure.

Però, és clar, com que aquests períodes entre traduccions no poden ser llargs si no vull que em desnonin, sempre he d'acabar aparcant l'escriptura per tornar a traduir. Per a mi, aquest és un problema encara mal resolt, i sé que hauré de ser creativa en aquest sentit i no entossudir-me a trobar el moment perfecte per escriure. El moment perfecte no existia ni tan sols quan vaig escriure el meu primer llibre, tot i que més endavant hagi volgut pensar el contrari, i m'hagi lamentat amb els amics de no tenir ni el temps ni la tranquil·litat d'ànim de llavors. Va ser molt convenient que fa cosa d'un any trobés un diari de l'època en què escrivia els contes que després van guanyar el Rodoreda: hi vaig trobar descrits amb tota mena de detalls els rampells d'incertesa que m'agafaven mentre escrivia, els moments de falta de confiança que em temptaven de deixar-ho córrer, les tribulacions de la vida diària i familiar que també llavors em distreien o m'angoixaven. Durant aquells mesos potser sí que tenia més temps, però la por i les tribulacions hi eren igual que ara. Potser l'experiència realment és un grau, i ara sabré compensar la falta de temps amb la disciplina i l'ètica professional que m'ha ensenyat la traducció.

Participació en la taula rodona «Creació i creativitat: que el traduir no ens faci perdre l'escriure»

Yannick Garcia

Yannick Garcia (Amposta, 1979) és escriptor, intèrpret i traductor. Ha publicat poesia i reculls de relats, com ara *Barbamecs* (2011, Cossetània) o el Premi Documenta 2013, *La nostra vida vertical*, publicat a L'Altra Editorial. També podem llegir contes seus a diverses antologies: *Els caus secrets* (2013, Moll), *Emergencias* (2013, Candaya) i *Punts de fuga* (Males Herbes, 2015). Ha traduït assajos, novel·les i obres de divulgació d'autors com George Saunders, Sherman Alexie, Lydia Davis, Neil Gaiman, Dennis Lehane, Carson McCullers, David Vann, Roal Dahl, Sylvia Plath o William Kotzwinkle.

Com a advertiment inicial haig de dir que aquest text recull algunes de les idees que vam debatre a la taula rodona del seminari, però bona part són refoses, repensades, desbarrades a destemps, i no necessàriament reflecteixen l'ànim ni la voluntat d'aquell dia.

Em vaig obligar a pensar en la cruïlla entre l'escriptura i la traducció per parlar-ne durant el seminari, però en realitat és una qüestió que em ronda sovint i des de fa temps. La forma més concentrada que tinc d'expressar

com crec que funciona aquesta interrelació és així: l'escriptura i la traducció són ben bé tendències contràries. De vegades passa que coincideixen totes dues en una mateixa persona, però essencialment ens impulsen en sentits oposats d'un mateix eix.

Les llengües que no ens són pròpies, sobretot si les aprenem de joves, generen una força centrífuga, ens allunyen de qui som, ens ajuden a obrir-nos al món. Observo que en la immensa majoria de la gent que les aprèn desperten la necessitat de produir, de fer un ús actiu de la llengua perquè els altres ens coneguin. Els objectius són diversos: saber entendre't, comunicar-te, fer amics, lligar. Va tot cap enfora. En aquell moment no vols saber gaire del teu pòsit, d'on vens, de la teua família, ni del teu passat, que és una abstracció. La novetat és a fora i, per tant, has d'aprendre a parlar en un codi diferent. Per contra, el conreu de la llengua pròpia et du a cargolar-te endins, és una força centrípeta. Et mires el melic una vegada i una altra, en valors els detalls, els sons, l'enriqueixes veient com altra gent com tu l'ha feta servir abans que nasquessis. És un procés eminentment passiu i la funció lingüística que afavoreix és la descodificació, la comprensió pròpia. Estadísticament i a grans trets, se sol produir a la segona meitat de la vida.

La traducció agermana aquestes tendències, t'obliga a alternar-les i, per tant, demana haver sortit de casa i haver-te sentit a gust a casa, experiències

vitals que només s'acumulen amb el temps. Que per traduir bé has de conèixer la teua llengua i, per conèixer-la, has d'haver llegit a bastament és una de les bertranades més conegudes de l'ofici, però no per això deixa de ser certa. I, tenint en compte que aquest cicle de seminaris pretén ser eminentment didàctic i amb un gruix de públic estudiant, tots vam insistir en aquest punt d'una manera o d'una altra. La sola fascinació per l'idioma i la cultura estrangers no et fa un bon traductor, i l'erudició en el teu cànon sense coneixements profunds de les cultures alienes, tampoc.

Vam fer tots els possibles per explicar aquesta passió doble, conceptualment, però també en el dia a dia, en la compaginació més mundana. Fins i tot aspectes més tècnics o qüestions de tria, d'estil, de ritme. Cal esforçar-se per trobar l'equilibri que permeti viure entre aquests dos mons, perquè l'un no impedeixi l'altre, sinó que el potenciï. Reprenent el lema de la jornada, el traduir fa guanyar l'escriure sempre, no en tinc cap dubte, però també cal ser conscients dels límits que cada professió imposa. Sí, poar en la teua llengua té la seua contrapartida en l'escriptura, que fa de bon laboratori de proves, però també et dona recursos que, més endavant, pots abocar a les obres que tradueixes. Els textos propis són un lloc per potinejar i embrutar-te les mans, però els textos dels altres s'han de tractar amb una cara i un respecte

especials. Per sort, les obres no te les publiques tu a casa (o no hauria de ser així). Per sort, hi ha ulls d'altra gent que miren diferent de tu i els llibres acaben sent un pa amassat per moltes mans. Hi ha editorials més obertes i flexibles que d'altres, i segons si el teu nom sona, el broc és més o menys gros, però en general quan escrius ets més lliure i quan tradueixes estrenys més la corretja. Aquell dia vaig explicar que el meu treball de fi d'estudis va ser, precisament, una anàlisi d'algunes traduccions que Quim Monzó havia fet d'obres de Truman Capote, en especial, *Música per camaleons* [sic], i de com les seues transgressions d'autor quan duia el barret de traductor em feien fer un bot de la cadira. La majoria de tries estilístiques allunyades de la norma les va permetre el Jaume Vallcorba perquè duien la marca Monzó. A qualsevol de nosaltres, i més en aquella època, ens les haurien censurat.

El dia del seminari també deia que escriure i traduir eren manifestacions diverses, no necessàriament eternes, d'una mateixa passió i una mateixa fascinació per la lletra en les seues múltiples formes. Unes ganes de no abandonar-la mai. En el meu cas, la traducció va suposar la possibilitat d'una font d'ingressos, l'aplicació pràctica de tant d'amor filològic. I aconsellava als alumnes universitaris que aspiraven a ser traductors i gent de lletra no només que cal arribar ben preparat al sector, sinó tenir idees pròpies,

gustos singulars i cuidar les relacions personals. Són elements paralingüístics importantíssims en el nostre sector; potser en tots. Tant per accedir al mercat com per quedar-t'hi una temporada. No resteu mai importància als encontres fortuïts, tampoc! Donava com a exemple la nit etílica que a mi i a una companya de carrera ens va portar a conèixer el peculiar editor mallorquí embriac que ens oferiria –a preu fet, sense contracte i rubricat amb uns bons glops d'aiguardent– la nostra primera traducció literària: *Clovis Dardentor*, de Jules Verne. La insòlita cirereta ens va arribar l'endemà dins d'un sobre gros i groc, amb una nota que especificava que, sobretot, l'havíem de traduir «al mallorquí», cosa que, com a bons inconscients, vam gosar fer, obviant el fet que ella era de l'Ametlla del Vallès i jo, d'Amposta. Vam haver de consultar-ne pràcticament paraula per paraula a la nostra companya d'estudis de Mallorca i, ves a saber com, ens van acabar felicitant perquè «es notava que érem de Palma».

Una altra relació interessant és la que es dona entre la traducció escrita i la interpretació de conferències. Jo exerceixo tots dos oficis i, obligat probablement pel múscul que demana la interpretació, cada dia em toca mediar entre aquests dos impulsos. La gimnàstica només funciona si crees automatismes, noves sinapsis que dibuixen camins i, la propera vegada que et toca recórrer-los, ja els tens marcats i tot

va més greixat. El temps que triges a cabina per trobar el millor equivalent per a un gir és un temps que no tens, que algú espera. Quan ets davant d'un text escrit, hi ha una data de lliurament que et marca el ritme, però en general et pots permetre una cerca més detinguda. Finalment, hi ha el procés d'aprenentatge i refinament de la teua L1, el més lent de tots, la gota que omple el got a pas de caragol. Com més aplicacions pràctiques trobes a la llengua, més malabars has de fer, però els camins d'enriquiment també es multipliquen. Jo m'he vist fent servir girs o paraules apreses com a escriptor mentre interpretava i jutjant la reacció del públic que m'escoltava, o introduint equivalències que m'havia costat Déu i ajuda trobar traduïnt un text i aconseguint així l'aparença de coneixement durant una interpretació. O reproduïnt algun registre après en interpretacions a la meua pròpia producció literària i impostant així idiolectes ben diferents al meu.

He dit que traducció i escriptura són forces contràries, però potser són boles de billar que dibuixen unes caramboles delicioses. La traducció també enriqueix l'escriptura i potser és la influència menys coneguda d'aquesta cruïlla. Arran d'una pregunta de Lluís-Anton Baulenas, vaig reconèixer al seminari que, ara que com a lectors «seguim traductors», cosa poc habitual des de -potser- Riba, n'hi ha que sé que sempre m'inspiren i m'ensenyen, perquè no els veig

més que com a autors. Donava l'exemple de l'expressió «a camacreu» (sembla que en ús per la zona de Reus), que he descobert a les traduccions de l'Albert Nolla i que considero utilíssima per traduir l'omnipresent *cross-legged* de les novel·les en anglès. Des d'aleshores ha passat a formar part del meu cabal lèxic personal i, per tant, dels meus textos també.

Poc acadèmic, tot plegat, ho sé. Però és que tan important és ampliar el cabal lingüístic com saber-lo discriminar i emprar cada solució quan escau. Compaginar aquests oficis ofereix una exposició constant a la llengua en totes les seues formes i, com a animals mimètics que som, correm el risc de reproduir models poc adients o en contextos poc oportuns. Moltes vegades m'he descobert escrivint «a la manera» del darrer autor que havia traduït. En aquests casos, cal llegir algun text absolutament diferent per fer net o, el més senzill, deixar de llegir una temporada.

Vaig acabar la meua caòtica intervenció amb unes reflexions de caire més pseudofilosòfic, però que m'hauria agradat sentir quan era estudiant. Crec seriosament que, per traduir i per escriure, has de ser mitjanament feliç. I has d'estar convençut que, més bé o més malament, pots fer la feina que se t'encomanava o que et proposes. Estar-ne convençut quan dubtes i dubtar quan n'estàs massa convençut. I has de dormir les hores que toquen i anar descansat per evitar badades. I has de negociar unes bones condi-

cions laborals, perquè no et penedeixis d'haver acceptat projectes que s'allargassen fins a l'infinit com xiclets i provoquen malsons. I has de llegir i escriure, llegir i escriure, llegir i escriure, en un bucle infinit i preciós.

El laberint i el mirall

Txema Martínez Inglés

Txema Martínez (Lleida, 1972). Poeta i traductor. Ha publicat set llibres de poemes, els dos darrers *L'arrel i la pluja* (premi Carles Riba) i *Dol* (premi Josep M. Llompart). Ha traduït tots els sonets de Shakespeare (Eumo, 2010) i la poesia completa de Poe (Quaderns Crema, 2016).

Al fil de la temàtica proposada per aquest seminari, miraré de desglossar algunes particularitats de la meva experiència que són significatives per a mi i potser puguin ser-ho per a algú altre. No sóc gaire partidari d'analitzar a posteriori les fonts de la meua poesia, les causes, els llocs d'on prové i els horitzons que tracta d'encalçar, perquè, primer, una vegada he publicat els meus poemes en un llibre procuro aguarar endavant i em preocupo poc, o gens, del que he escrit. Tal vegada ho faci en el futur, si és que arriba. I, segon, que aquesta aparent indolència meua es compensa sola a priori, quan abans d'escriure intueixo els camins que

he de resseguir, les referències que em calen, el to que m'interessa per bastir un vers, un poema, un llibre sencer, complet, tancat, de poemes, una obra. O sigui que l'anàlisi dels fonaments representa en el meu cas un exercici d'interiorització anterior al fet d'escriure.

En canvi, curiosament, quan em poso a traduir l'experiència és més o menys la contrària: deixo que el cor em guï cap a un autor concret, cap a un títol particular, i, jo que gairebé sempre he traduït literatura per plaer –exceptuant unes incursions primerenques en la meva joventut que gairebé acaben amb la meva salut, quan vaig descobrir la tasca del traductor que va d'encàrrec en encàrrec contra el rellotge i contra el sentit comú del que haurien de ser uns emoluments almenys justos–, em lliuro a mi mateix a la visió i la revisió constant d'allò que vaig traduït, a vegades fins a extrems delirants. Un exemple clar d'això que dic són les meves traduccions dels sonets complets de Shakespeare. Entre el primer que vaig portar al català en la soledat del meu quarto fins al dia que vaig lliurar la versió definitiva a l'editorial, i al món, van passar gairebé tres lustres. Quinze anys traduït una mateixa *cosa*.

Parlar, doncs, dels transvasaments entre els meus poemes i els de Shakespeare resulta quasi sobrer, perquè és obvi que al llarg d'aquests anys, entre mitjans dels noranta del segle passat i el 2010, jo percebia que creixia, si és que podem anomenar-ho així, com a poeta i com a traductor de poesia, fins al punt que in-

corporava girs, termes, mirades, estratègies rítmiques i conceptuals, epifonemes i, al capdavant, mars de fons, tant en un terreny com en l'altre, malgrat que penso que la influència més significativa pot veure's precisament al final, entre l'escomesa darrera a la traducció i la plena composició del meu últim llibre, *Dol*, editat el 2012, potser perquè, penso ara, sentia aleshores que m'havia alliberat del tot de la cotilla que implica la carcassa shakespeariana per poder inocular-la a la sintaxi i la semàntica dels meus propis poemes amb llibertat, manllevant-ne el que volgués, literalment o esbiaixada, quan ja havia amarat tot el que jo era. Van ser molts anys, era Shakespeare i el viatge tan sols podia ser iniciàtic, com jo mateix havia concebut la poesia en la meva adolescència, quan vaig començar a escriure versos com un joc verbal, seguint la fascinació que sentia per la llengua des de molt petit, quan era un nen que llegia tebeos de *Mortadelo y Filemón*.

Shakespeare no només va regalar-me lliçons constants de com escriure des de la concreció, sinó que va aprofundir-me l'ofici fins al punt d'obrir una perspectiva cabdal si vols ser ambiciós en el que escrius quant a qualitat i, sobretot, quant a la versemblança dels teus propis sentiments, del teu propi idioma, de la teva pròpia tradició. Sembla una lleugeresa, i fins i tot una obvietat, però trobo que no, ans al contrari. L'honestedat d'un es principia en la teva consciència i, així, pot tot seguit traslladar-se a les teves creacions,

una honestat que et fa ser el que ets quan escrius, molt més enllà d'entrar a valorar, tu el primer, si el que has bastit és millor o pitjor, és més o menys encertat i valorable, o perdurable, si el que has confegit valia la pena ser traslladat de dins a fora, si pot acabar en un llibre a la vista de tothom. Traduint sonets, és a dir, esbudellant fins al més anatòmic detall, polint fins al cargol més prim que sosté un edifici de dimensions gegantesques, s'arriba al llindar d'alguna cosa que té a veure amb l'ànima, o amb el magma informe que batega incandescent en l'essència de tot allò, i aleshores se't revela aquella intensitat que haurà d'acompanyar-te per sempre.

Després, vaig traduir la poesia completa d'Edgar Poe (m'estalvio l'Allan com a homenatge a l'odi, tan baudelairià, que professava al seu padrastre) durant tres anys, un temps que en comparació amb la muntanya escalada abans agafava per moments l'alçada d'un turonet, malgrat que quan vaig començar-ho no era del tot conscient del múscul literari que hauria de proporcionar-me, perquè Poe és, de principi a fi, un laberint de formes i de fons que s'entrellacen impietosament, al crit de la raó que cerca des de l'explícita obsessió una sortida cap a la claredat, igual que una fosca que t'empeny vers la llum, fins a la revelació com a antídol per a la crònica infelicitat. Aquest múscul et du a explorar tot de combinacions rítmiques, rimes, al·literacions, termes, que van explicant-te la manera

en què després, als teus propis poemes, pots concebre un text, iniciar-lo, aixecar-lo i ser-ne foragitat. Per no parlar de la rara fusió, que es vesteix d'atzarosa però que sabem que respon fil per randa a una estratègia molt deliberada, entre el diguem-ne paisatge, l'embolcall, del poema i la naturalesa en general obscura d'allò que Poe ens va transmetent, el sentit primigeni i postrem. Un mestratge extraordinari de l'equilibri estètic, i doncs moral, sobre el qual un creador ha d'abocar-se als seus propis abismes.

Perquè escriure, com traduir, també és triar i mirar de no trair, de no trair-se, provar d'estar a l'altura (ni per sobre ni per sota) de les circumstàncies. En el meu cas, un dels perills als quals m'he hagut d'encarar al llarg dels darrers vint anys és la contaminació que també em suposava les traduccions que dia a dia feia per a l'edició en català del diari *Segre* de Lleida, una allau de tones i tones de paraules que havien de bolcar-se des del castellà a través d'un programa informàtic creat *ex professo* i que encara, a dia d'avui, funciona, molt perfeccionat. La immediatesa ja sabem que és enemiga de gairebé tot, i més de qualsevol traducció que es vulgui precisa, però va lligada a la naturalesa mateixa del fenomen mediàtic. Així que cal ser positiu i adonar-te que, en realitat, tantes i tantes jornades laborals de traducció periodística exprés t'han aportat una competència lingüística inqüestionable, ni que sigui a còpia d'insistència, una consciència de l'idioma

(pensar *en* la llengua i no ja *des de* la llengua), un lèxic i una gramàtica que ha anat canviant amb els anys, igual que tu mateix, i que t'ha bregat i t'ha enfortit allà en les trinxeres de la comunicació, on es garbellen cada dia estrangerismes, neologismes, transcripcions, topònims i expressions que a vegades sobreviuen i d'altres moren en l'intent.

Tot plegat crec que forja un camí de retorn al principi, a aquell nen que es deixava fascinar per la cadència de les llengües en les seves primeres lectures, perquè segueixi i segueixi en el camí cap endavant, quan sabem que escriure, i traduir, és una enunciació constant de l'aprenentatge, lingüístic, existencial, una concreció de les nostres malparades limitacions però també de la nostra capacitat per vèncer-les i eixamplar-nos, fins a tenir una imatge prou exacta, i final, de nosaltres mateixos al mirall.

Que traduir no ens faci perdre l'escriure

Tina Vallès

Tina Vallès (Barcelona, 1976). Quan no escriu ella, corregeix o tradueix el que escriuen els altres. Ha publicat dues novel·les, *Maic* (2011) i *La memòria de l'arbre* (2017, Premi Llibres Anagrama), tres reculls de relats, *L'aeroplà del Raval* (2006), *Un altre got d'absenta* (2012) i *El parèntesi més llarg* (2013, Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions), i quatre contes infantils: *Bocabava* (2016), *Totes les pors* (2016), *La marieta sense taques* (2017) i *Crec* (2017). La seva obra ha estat traduïda al castellà, al polonès i al portuguès, i prouprament al francès i al gallec.

El seminari pregunta: Escrius o tradueixes? Doncs jo tradueixo i corregeixo, i quan puc, a hores robades, escric. O sigui, traduir és feina, i escriure, tret dels articles, no. I això ho condiciona tot. Fa dotze anys que vaig publicar el meu primer llibre i per sort no soc on era quan vaig començar, però del 100% del que guanyo, diria que solament el 20% correspon a l'escriptura, la resta són feines de traducció, d'edició o de correcció. I he de dir que en aquest 20% hi ha els articles.

Tot això ho dic no perquè tingui ganes de queixar-me'n, que també, sinó perquè si vaig arribar a la traducció va ser perquè volia escriure. Ara em fa com a cosa dir-ho perquè sona ridícul, però tingueu pietat de mi, vaig estudiar Filologia Catalana als anys noranta del segle passat, o sigui, durant els cinc anys que vaig passar a la Facultat cap professor no em va parlar del món laboral, ni vaig veure que es fes cap assignatura pràctica relacionada amb les possibles feines que pots fer si ets filòleg. Jo tenia clar que volia una feina relacionada amb la literatura que em permetés tenir temps per escriure, o sigui: anava per professora. Fins que vaig fer les pràctiques del CAP, vaig entrar en una classe plena de nois de 14 anys convençuda que em podia passar una hora parlant-los de Tolstoi i vaig patir una lipotímia allà mateix. Les pràctiques les vaig acabar com vaig poder i llavors va venir un I ARA QUÈ? monumental, just en el moment que a la Facultat van penjar unes convocatòries per fer pràctiques de correcció a TV3, Catalunya Ràdio i el Grup 62. Em vaig presentar a les tres, me'n van donar dues i en vaig triar una: 62. I vaig descobrir la traducció, alhora que a l'últim any de carrera començaven a aparèixer noves assignatures a Filologia, més pràctiques, com una que vaig fer de traducció del francès... antic. Ehem.

O sigui, què va ser primer, escriure o traduir? En el meu cas, escriure. Traduir m'ho vaig trobar. La

primera traducció la vaig fer per a una professora de Filologia Romànica que escrivia els seus assaigs sobre lírica romànica en castellà i els publicava en català i... no la vaig signar. La segona ja la vaig fer per a Edicions 62 i amb contracte (ara, no em feu dir quina mena de contracte, perquè el vaig intentar llegir, als meus 22 anys, i no en vaig entendre res). I fins aquí, he anat traduint i corregint i editant el que escriuen els altres i escrivint sempre que he pogut, però, com deia abans, a estones robades.

Amb tot això no vull pas dir que el meu objectiu sigui deixar de traduir, arribar al 100% del sou amb feines d'escriptura i abandonar la traducció. Traduir m'ha ajudat positivament a l'hora d'escriure. Traduir i corregir. Picar pedra, treballar amb la llengua cada dia del món. Adaptar-me als estils de qui traduïa o corregia. I pensant només en la salut mental pròpia, va bé allò de no tenir tots els ous al mateix cistell i, ahora, conservar una certa llibertat per escriure. Això per a mi ara mateix és el més important: seguir treballant en la traducció i la correcció per protegir la meva parcel·la de llibertat que és l'escriptura.

Així que de dilluns a divendres, de nou a cinc, treballo a casa, soc autònoma, traduint i corregint sobretot literatura, per a adults i per a nens i joves. Treballo especialment en el sector editorial, però també faig feina per a algun museu i alguna empresa de disseny i comunicació. I tot suma, i no solament al

compte corrent. Ahir, per exemple, vaig revisar les últimes proves d'impremta d'un àlbum il·lustrat amb textos de Kipling traduïts per DescLOT, vaig corregir la bibliografia d'un llibre d'història que sortirà a finals de març, vaig traduir una contra d'un àlbum infantil que havia traduït fa unes setmanes i vaig discutir uns quants dubtes lingüístics amb un poeta jove a qui li havia corregit l'original del seu pròxim poemari. Correcció 3 – traducció 1. No sempre és així: miro les feines pendents d'ara fins al juny i hi ha quatre traduccions, tres àlbums infantils i una novel·la juvenil. I una de les últimes alegries a la feina ha sigut traduir *No comas renacuajos* de l'autor colombià Francisco Montaña, una novel·la duríssima que recomano moltíssim.

La meua combinació d'idiomes sempre dic que no té gaire glamour. Tradueixo del castellà al català, i si sumo tots els títols traduïts, tot i que fa cinc anys que no en tradueixo cap, diria que guanyen per golejada els llibres d'autoajuda, i després els trepitgen els talons els llibres d'assaig *light* (el que seria purament «No ficció»), és a dir, no assaig-assaig, sinó llibres més aviat de divulgació o experiencials, d'algú que vol explicar una cosa que pot ser útil per a qui el llegeixi però que, tot i ser català en la majoria dels casos, no la pot escriure en català, així que l'escriu en castellà i jo la tradueixo. Per sort, amb els anys he pogut anar-me desempallegant d'aquesta mena de traduccions i he tingut la sort de poder traduir unes

quantos novel·les i àlbums infantils. També he traduït llibres de cuina, de ciència, de filosofia, d'història i còmics (després us en parlaré).

Una de les primeres traduccions que vaig fer de gust va ser l'assaig-biografia-novel·la de Mercè Ibarz *Rodoreda. Exili i desig*, l'any 2008 (Any Rodoreda). Va ser una feinada, perquè l'autora anava refent el llibre a mesura que jo l'anava traduint, però en vaig aprendre molt, de traduir i d'escriure, treballant freqüentment amb ella. Aquella traducció em va fer rellegir tot Rodoreda, em va fer conèixer i fer amistat amb Mercè Ibarz i sé que em va marcar com a escriptora. Precisament Ibarz em va donar un consell que d'alguna manera he mig dit abans: em va dir que era molt saber a un escriptor tenir un altre ofici a banda d'escriure, per no quedar-se aïllat, per no acabar atrapat en el seu propi món i tornar-se incapaç de mirar enfora, per salut mental, diguem-ho clar. És un dels consells més útils que m'han donat mai. En el meu cas, la feina de correcció i traducció, a més, em dona una visió de la realitat de l'escriptura tan desmitificadora que de vegades no és que tingui gaire els peus a terra, i que si em despisto els hi tinc enterrats fins als turmells, però ja em va bé. El realisme no m'ha sobrat mai.

Una traducció que vaig patir molt perquè sentia que no estava a l'altura del que se'm demanava va ser la d'*Un armari ple d'ombra* (2011) del poeta Antonio Gamoneda. Eren una mena de memòries al

voltant de la figura de la seva mare, escrites amb molta sensibilitat i una veu poètica que no estic segura d'haver sabut trobar en la meva traducció. Vaig aprendre molt dels meus errors amb aquella traducció. Trobar la veu de l'autor que tradueixes en la teva llengua no sempre és fàcil, i en aquest cas no ho va ser gens, una mica també perquè no entenia qui podia estar interessat a llegir Gamoneda en català si el podien llegir en castellà, en el seu idioma original, amb tota la seva riquesa poètica, lingüística.

És un dubte que m'assalta sovint i que no sempre l'aconsegueixo fer desaparèixer: per què traduïm aquest llibre al català? Qui el llegirà en català que no el llegiria en castellà? És una pregunta delicada, plena de paranys, i més en els temps que vivim ara. I no sempre li trobo una resposta que em convenci. Hi ha l'argument aquell que diu que hem de tenir de tot en català, que ja no es tracta tant de traduir una cosa per acostar-la a un lector que sense la teva traducció no la llegiria, sinó d'acostar-la a una llengua i una cultura, i llavors tot pren uns aires de militància que segons com em sobrepassen.

Però hi ha un espai on les traduccions del castellà al català prenen molt de sentit: els llibres per al públic infantil. El lector infantil sí que necessita tenir com més oferta millor en la seva llengua materna, i si la seva llengua materna és el català, per sort ara és un bon moment i tindrà a l'abast la millor literatura

infantil del món (no exagero) gràcies a l'esforç que moltes editorials estan fent per acostar clàssics i novetats de la literatura infantil d'arreu als petits lectors catalans. I quin paper hi té la traducció castellà-català? El d'acostar la literatura infantil llatinoamericana, i castellana òbviament, al nostre públic més petit, que és la llavor, diguem-ho tot, del públic adult. Des de fa uns anys tradueixo molta literatura infantil llatinoamericana i castellana al català, i tot i que la responsabilitat és important, perquè els lectors petits d'avui poden ser o no lectors adults demà, i en part això depèn de què llegeixin, és una feina, un repte, que em motiva moltíssim. Un repte que com a escriptora també m'ha motivat prou per engrescar-me a escriure per a nens ara fa dos anys.

I la pregunta aquesta molesta que us deia també em va voltar pel cap, per la consciència, durant els cinc anys que vaig traduir les aventures de *Mortadelo y Filemón*, de Francisco Ibáñez, al català –catorze àlbums en total. Jo mateixa havia sigut, des de ben petita, una lectora assídua d'Ibáñez, i el llegia en castellà, esclar. Quan des de l'editorial em van proposar de traduir-lo, per una banda va ser una gran alegria, traduir algú que havia sigut tot un referent per a mi, sobretot pel *13 Rue de Percebe*. Però per l'altra la responsabilitat era enorme perquè de seguida em van explicar, jo ni ho sabia!, que ja se n'havia fet un intent, als anys 90, de traduir-los al català i havia fet llufa

perquè la tria del model de llengua havia sigut massa... *heavy*. M'hi vaig barallar de valent perquè Mortadel·lo i Filemó i la seva colla sonessin naturals en la nostra llengua, i m'ho vaig passar molt bé. Traduir còmic té la dificultat afegida que se't demana una doble fidelitat, la fidelitat a l'original que es demana en qualsevol tipus de traducció, i la fidelitat al dibuix, a la vinyeta. Ibáñez juga molt amb la llengua i els dobles sentits, a la bafarada pren un mot en un sentit, al dibuix en un altre i tu has d'aconseguir que en català aquell joc no es perdi. No era fàcil però era molt engrescador. Però com us deia abans, la pregunta de «qui ho llegirà que no ho llegiria en castellà?» continuava allà. I va continuar allà fins que, i amb això reprenc el que deia fa un moment, vaig saber que les noves generacions de lectors d'Ibáñez, gràcies a les nostres traduccions, el començaven a llegir en català.

O sigui, que al principi deia que traduir del castellà al català no té gaire glamour, però el que sí que té és tanta utilitat com fer-ho des de qualsevol altra llengua, des del moment que acostes a algun tipus de lector una obra que sense la teva traducció no la llegiria.

Però fa massa estona que parlo de traduir i m'he oblidat de l'escriure. Això podria definir el meu dia a dia: traduir em fa oblidar l'escriure. La Marta Marfany ens va demanar que intentéssim explicar-vos, els quatre que intervenim en aquesta taula

rodona, les diferències entre traduir i escriure des d'un punt de vista creatiu. Soc dolentíssima teoritzant sobre la meva feina, potser perquè és una feina que, com us deia al principi, l'he apresada fent-la. Recordeu que vaig fer Filologia Catalana dins d'una bombolla als anys 90! Però per a mi la diferència més important té a veure amb l'estil i és tan òbvia que quasi em fa vergonya dir-la. Quan tradueixo, he d'imitar l'estil de l'autor que tradueixo, quan escric l'estil és 100% el meu. Perdoneu-me per l'obvietat. Però diria que més aviat això és un mantra que ens hauríem de repetir tots quan traduïm: estem al servei de l'autor i del lector, fem de pont entre tots dos, el bon traductor és un canal invisible (ep, invisible només en aquest sentit) entre ells dos. En canvi, quan ets l'autor t'adreces o escrivs per al lector sense intermediari i l'estil el decideixes tu. Un traductor, en aquest sentit, és un imitador. Imita veus, veus literàries, veus escrites.

A partir d'aquí, si el que tradueixo influeix després en el que escric, doncs imagino que sí, perquè també hi influeix d'alguna manera el que llegeixi. I traduir és la manera més profunda que existeix de llegir. Però deuen ser rastres invisibles, com quan et diuen que uns macarrons poden contenir traces de fruits secs, però mires els ingredients i no n'hi ha, de fruits secs, a la composició. Imagino que als escriptors que traduïm (o als traductors que escrivim) ens queden aquesta mena de traces, sí. I també passa

que els editors que saben què i com escrivim ens solen encarregar traduccions de llibres que lliguin una mica amb el que fem i tractem quan escrivim.

No sé si mai se m'ha escapat cap traça del meu estil en una traducció. Intento que no, però els traductors tenim manies, dèries i fílies amb les paraules i les expressions. Per exemple, jo quan escric es pot dir que no faig servir mai el *perfet simple*, però m'he trobat traduït contes amb un marcat to entre oral i tradicional que he hagut de farcir-los de *anà, vingué, donà, rebé, menjà, dormí, segué, s'estirà, es llevà...* Mana l'autor, la seva veu i el seu to, i si el traductor també és autor, ha de ser el doble de respectuós amb l'autor que tradueix, ha de deixar de ser autor per ser *aquell* autor.

I per acabar em llanço una pregunta a mi mateixa: si pogués viure d'escriure, deixaria de traduir? Doncs quasi posaria la mà al foc que tot i que vaig arribar a aquesta professió una mica per accident, no podria deixar de traduir, no solament per allò de no posar tots els ous en el mateix cistell, sinó perquè traduir és una manera d'escriure deixant de ser tu que et permet, per exemple, utilitzar el *perfet simple*, per reprendre l'exemple d'abans. Perquè traduït, penso, els que escrivim tastem altres maneres d'escriure, i aquest exercici, ni que sigui com a gimnàstica, només ens aporta beneficis. L'únic que vull, doncs, és arribar a un equilibri de si pot ser 50-50% per poder escriure

en hores que siguin realment meves, i no robades com ho són ara, per dir «tradueixo i escric» i que quedi ben repartit.

Quaderns Divulgatius, núm. 61

© dels autors

Primera edició: febrer de 2019

Dipòsit Legal: B 5749-2019

ISSN: 1885-2734

Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana

Canuda, 6, 5è pis (Ateneu Barcelonès)

08002 Barcelona

www.escriptors.cat

aelc@escriptors.cat

Disseny: Dídac Ballester

Edició: Insòlit, Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

